

are some evidences in the article that patterns of successful scientific activity preserves in scientific customs. Becoming the subject of reflection activity this customs transforms into scientific traditions.

Summarizing the main points raised in the article, author stresses on principal incompleteness of scientific process. Ideas, conceptions (scientific as well as non-scientific) and even "final» theories are considered as special platforms enabling further development of science as an integral part modern culture.

Key words: scientific process, idea, conception, theory, scientific artefact, customs and traditions of scientific activity.

УДК: 316. 4 : 398. 1 : 17. 035. 3 (477)

СКВОРЕЦЬ В.О.

доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри соціології
Запорізького національного університету,
(м. Запоріжжя, Україна)
skvorets.v.o@gmail.com

МУДРІСТЬ НАРОДУ – ПЕРЕДУМОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація

Стаття присвячена осмисленню тих соціальних процесів у сучасному українському суспільстві, історичні наслідки яких засвідчують негативний характер впливу панівного класу на життєдіяльність соціального організму країни. В умовах глобалізації світової економіки Україна зазнала впливу зовнішніх сил, що сприяв формуванню системи державного управління, яка не здатна забезпечити українське суспільство ресурсами, необхідними для нормального існування і розвитку країни. Панівний клас протягом усього періоду незалежності жив «чужим розумом», так і не спромігся виробити власну ефективну модель управління українським суспільством. Внаслідок цього в українському суспільстві домінують процеси суспільної деградації та демодернізації. Народна мудрість в осмисленні життя сучасного українського суспільства полягає в пошуку шляхів відновлення єдності та формування цілісного соціального організму України. Громадянам України необхідно усвідомити роль у суспільному житті факторів, які З. Бжезінський позначає як «регенераційні ресурси». В Україні ці ресурси включають демографічний, трудовий, освітній, науковий, промисловий, технологічний, інноваційний та духовний потенціал, що в сукупності є основою не лише модернізації, але й реінтеграції суспільства в єдиний соціальний організм країни.

Ключові слова: соціальний організм країни, панівний клас, соціальні процеси, суспільна деградація, демодернізація, народна мудрість, система державного управління, регенераційні ресурси.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Дослідження соціальних процесів, що характеризують зміни в сучасному українському суспільстві, засвідчують згубний характер впливу панівного класу на життєдіяльність соціального організму країни.

Про згубність тієї моделі ринкової трансформації та свідомо обраного панівними колами України шляху, яким рухалося українське суспільство, попереджали чимало вітчизняних науковців, але їхня думка про існуючі загрози виявилася незатребуваною. На основі даних державної статистики Ю. Збітнев та М. Сенченко [5] показали розгортання важливих соціальних процесів, які позначили процес руйнування основних засад життєдіяльності українського суспільства. М. Павловський у комплексному дослідженні, що системно охоплює економічні, соціальні й політичні аспекти життєдіяльності суспільства, визначив основні шляхи і стратегії розвитку суспільства, виділив ті загрози, перед якими опинилося українське суспільство [13]. До 20-річчя незалежності України український соціолог М. Шульга видав книгу, в якій довів, що реальні соціальні процеси в українському суспільстві спрямовують його рух на узбіччя цивілізаційного розвитку [21]. Одним із найважливіших і найавторитетніших джерел про трансформацію українського суспільства, що містить результати багаторічних досліджень колективу науковців Інституту соціології НАН України, є книга «Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг» [19]. М. Сенченко гостро поставив питання: «Чому «демократичні реформи, яким немає альтернативи» дали можливість небагатьом, «обраним», пограбувати більшу частину населення нашої країни, і призвели

до депопуляції українського народу?» [16]. Названі джерела позначають ключову, на наш погляд, проблему нашого суспільства – відірваність панівних кіл від життя народу України.

Відірваність панівних кіл України від життєвих потреб і національних інтересів українського народу постійно породжує відчуження мільйонів її громадян від власності, влади та інших життєво важливих ресурсів. Саме цією суперечністю зумовлена нездатність панівних класів вирішувати назрілі соціальні проблеми, внаслідок чого український народ перетворено на вимираючу націю. Населення України з 1 січня 1993 р. до 1 січня 2017 р. скоротилося з 52,243 млн. осіб до 42,7 млн. осіб.

Мета статті – обґрунтувати необхідність нової політики України, що спирається на регенераційні ресурси українського народу.

Виклад основного матеріалу. В умовах процесів глобалізації світової економіки і цивілізаційного протистояння впливових глобалізаційних центрів у боротьбі за природні ресурси Україна зазнала потужного впливу зовнішніх сил, що сприяли формуванню системи державного управління, яка не здатна забезпечити суспільство ресурсами, необхідними для нормального існування і розвитку, тобто модернізації країни.

Ще в радянський період українське суспільство історично склалося як багатоетнічне, багатоконфесійне, полікультурне, полілінгвістичне соціальне утворення, яке вимагало адекватної системи управління. Стабільність цього суспільства ґрунтувалася на системі управління, що спиралася на ресурси держави, яка проводила сильну соціальну політику, забезпечуючи доступ усіх громадян до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних ресурсів.

Із проголошенням незалежності України панівні кола держави почали закладати соціальні процеси, які призвели до кардинальної трансформації українського суспільства. Визначальним чинником став процес приватизації державної власності, який змінив не лише економічну систему та соціальну структуру населення, але й фундаментальні засади життєустрою народу.

Аналізуючи процес трансформації суспільства, М. Шульга зазначає, що ключовим соціально-економічним процесом 90-х років ХХ ст. в Україні був процес зміни власності та власників. Його головний напрям полягав у зміні державної власності на одну з форм приватної власності. Цей глибинний процес набував у залежності від політики держави певного економічного вираження. Його головними провідниками були внутрішні й зовнішні актори. Внутрішній актор – українська буржуазія, яка зароджувалася, була активною, напористою, але недосвідченою, малознаючою зовнішній ринок і специфіку функціонування сучасної економіки інших країн. Зовнішній актор – добре організована, структурована, досвідчена, наділена механізмами впливу буржуазія економічно розвинених західних країн, агенти транснаціональних компаній, представники Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку (СБ). Користуючись слабкістю і недосвідченістю внутрішнього актора, зовнішні актори нав'язали Україні на початку 90-х рр. монетарну модель економічних реформ. Модель малорезультативну, яка неодноразово довела на прикладі інших країн свою неефективність. Ця модель не враховувала особливості перехідної економіки нашої країни, а закони, що були прийняті на початку 90-х рр. для її реалізації, були механічно переписані із законів західноєвропейських країн із давно усталеними ринковими інститутами та сформованим ринковим середовищем. МВФ і СБ свій вплив на Україну здійснювали не лише через рекомендації моделей економічних реформ, але й через політику кредитів. Надаючи нібито вигідні довгострокові кредити, і МВФ, і СБ обумовлювали їх низкою умов, перш за все у сфері законодавства, в економічній політиці уряду. Ці умови були додатковим засобом впливу на політику країни. Чим більше був кредит, тим більшою ставала залежність держави від кредиторів. Якщо в 1991 році в Україні не було ніяких зовнішніх боргів (радянські борги взяла на себе Росія), то у 2000 році країна вже мала 10-мільярдний зовнішній борг. На 31 грудня 2010 р. цей борг був уже вдвічі більшим і досяг 22 млрд. 836 млн. доларів [19, с. 21-22].

Отже, державна влада України закладала такі тенденції внутрішньої політики, як ігнорування національних інтересів та готовність проводити політику, що позбавляє суспільство ресурсів, необхідних для розвитку. Ті, хто управляв суспільством, не мали системного наукового знання про його стан, і цей суттєвий недолік прагнули компенсувати послугами іноземних радників. Як свідчить історія, відсутність у керівництва країни адекватного знання про суперечливі суспільні процеси в ній призводить до занепаду або навіть загибелі держави. Після смерті Л. Брежнєва (1982 р.) до державного керма СРСР став Ю. Андропов, який мав доступ до всіх основних таємниць СРСР, але несподівано заявив: «Ми живемо в країні, якої не знаємо». В той час соціологічна наука в СРСР лише зароджувалася, а її аналог – історичний матеріалізм – виявився нездатним дати об'єктивні знання про формування негативних процесів та наростання соціальних суперечностей у радянському суспільстві. Не пройшло й 10 років після заяви Ю. Андропова, як СРСР розпався. Керівництво України має знати, що від адекватності соціального знання залежить доля країни. В сучасній Україні вітчизняними

науковцями було створено знання, яке попереджало про загрози нашому суспільству, але воно виявилось незатребуваним для управління соціальними процесами. Натомість державна влада використовувала знання іноземних радників, які практично не мали уявлення про соціокультурне середовище українського суспільства, але були добре мотивовані інтересами ТНК, а тому фактично виконували роль економічних убивць в Україні.

Вище керівництво незалежної України завжди опинялося в залежності від зовнішніх акторів і у визначальних питаннях життєдіяльності суспільства виходило зовсім не з довгострокових національних інтересів.

За оцінкою В. Литвина, політика Президента Л. Кравчука зумовила катастрофічне зниження рівня життя народу. Порівняно з 1991 р. купівельна спроможність населення зменшилася у п'ять разів і стала в 2,5 рази нижчою, ніж у Росії. Розпочався процес деіндустріалізації України. Фізичний розпад продуктивних сил випереджав лише процес руйнування науково-технічного та інтелектуального потенціалу. Виникла загроза витіснення України на периферію світового господарства, встановлення її технологічної, фінансової залежності від інших держав, перетворення на сировинний додаток і територію для розміщення екологічно шкідливих виробництв. Виникли об'єктивні умови для неоколоніального статусу України, обмеження її самостійності та суверенності у розв'язанні не тільки міжнародних, але й внутрішніх проблем [7, с. 484]. Проти цієї руйнівної політики Л. Кравчука виступили шахтарі Донбасу, яких підтримали працівники промисловості Сходу і Півдня України. Під тиском страйкуючих шахтарів Донбасу влада спочатку призначила всеукраїнський референдум щодо довіри (недовір'я) Президенту і Верховній Раді України на 26 вересня 1993 р., а потім – дострокові вибори до Верховної Ради та Президента України. Внаслідок цих виборів Верховна Рада оновила, а Президентом України обрано Л. Кучму.

Аналізуючи причини демографічної кризи в Україні, М. Павловський вказує на відсутність стратегії розвитку країни, бо держава не турбується про потреби української молоді. Вчений наводить такі докази. По-перше, при вступі до Світової організації торгівлі уряд України підписав угоду, яка призвела до втрати 4 мільйонів робочих місць. Це ставить молодь у безвихідь і позбавляє її будь-якої перспективи. Названо і причину цієї біди: «Україна отримала незалежність, а керівники, вищі посадові особи залишаються залежними, їм подавай, бачте, іноземних радників-консультантів, ніхто не здатен мислити самостійно! Всі забули мудрість Григорія Сковороди, а він казав: не треба яблуно вчити як родити яблука – їй потрібно відгородити від свиней, бо свині риють коріння, і дерево засохне. Так і ці радники – знищили наше виробництво» [2, с. 59]. По-друге, коли Верховна Рада України прийняла законопроект «Засади відродження електронної промисловості», президент Л. Кучма наклав на нього вето. «Без аргументів, щоб Захід, бачте, не драгували. ... наш Президент – чемпіон світу по кількості вето на закони, причому ті закони, які відроджують власне виробництво» [2, с. 60].

В основі неоліберальних реформ лежав процес приватизації державних підприємств. Якщо в радянський період державна та колгоспно-кооперативна власність разом становили більше 90% у структурі власності, то на 2016 р. ситуація в Україні змінилася до навпаки: приватна власність досягла 93% (за оцінкою Р. Бортника). Наслідком приватизації, за оцінкою В. Семенюк-Самсоненко, було зупинення роботи 49% підприємств [15, с.3].

Наслідки неоліберальної трансформації українського суспільства точно відображені в показниках зайнятості та зміні соціальної структури населення. Стан зайнятості населення України в період з 1990 по 2001 р. позначився різким зменшенням кількості працюючих у всіх основних галузях економіки: в промисловості – з 7,8 млн. осіб до 3,9 млн.; в будівництві – з 2,4 млн. до 0,8 млн.; в сільському господарстві – з 4,4 млн. до 2,4 млн.; в транспорті та зв'язку – з 1,8 млн. до 1,1 млн.; в освіті, культурі, науці та мистецтві – з 3,0 млн. до 2,1 млн. Загальна кількість зайнятого населення України в цей період скоротилася з 24,7 млн. до 14,9 млн. осіб [5, с.36]. Зміни в стані зайнятості зумовили зміну соціальної структури населення. За оцінками фахівців, у період з 1988 р. по 2001 р. в Україні чисельність нижчих прошарків зросла з 5,7% до 88,2%, середніх – скоротилася з 75,0% до 9,8%, вищих – з 19,3% до 2% [3, с. 25]. У 2008 році Е. Лібанова визнала, що в Україні «соціальна структура наближена радше до латиноамериканських або африканських, ніж до європейських взірців» [8, с. 120]. За цьогорічними оцінками науковців, питома вага бідних у загальній кількості населення становить 70-72%. Отже, панівні кола України створили модель управління, яка спрямувала українське суспільство на шлях економічної, соціальної і політичної деградації.

В. Геєць зазначає, що Україні в умовах глобалізації необхідно було вирішувати подвійне завдання: створювати національний економічний комплекс, одночасно органічно інтегруючи його у світовий і європейський поділ праці на сучасному рівні науково-технічного й соціально-економічного розвитку. Не можна створити національний комплекс, а потім вбудувати його в інтеграційний

простір, як і навпаки, не будувати національний комплекс, а покластися тільки на самоплив глобалізаційних тенденцій. Обидва шляхи у своїй самостійності неефективні й руйнівні для економіки України. Ці питання мають вирішуватися на економічному й соціальному, а не політичному підґрунті. На жаль, політика України в цій царині не будувалася на науковому аналізі й обґрунтованих висновках, а виходила із суто політичних побажань і суб'єктивних бачень [12, с. 6].

Вчений виділяє кілька ендогенних загроз, обумовлених як специфікою прояву в Україні глобальних процесів, так і суто внутрішніми тенденціями. Серед них: «моральне, культурне, інтелектуальне, управлінське зубожіння і деградація правлячого і підприємницького класів, демонстративне, цинічне зневажання ними правових і моральних норм та вимог суспільства»; а також «деградація системи державного управління через масштабну корупцію та некомпетентність, перетворення корупції на базовий соціальний механізм вирішення суспільних справ, виконання багатьма урядовцями політиками функцій агентів зовнішнього впливу, наслідком чого є масова недовіра до існуючих державних інститутів» [12, с. 8].

У 2011 р. М. Шульга навів оцінку зовнішньої політики України. В 1994 році Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, а незабаром вона погодилася на передачу ядерної зброї, яка в неї була. В обмін на відмову України від ядерної зброї Великобританія, Росія та США давали гарантії її безпеки. В Будапештському референдумі (5 грудня 1994 р.) ці країни зобов'язалися поважати незалежність, територіальну цілісність, існуючі кордони України, утримуватися від економічного тиску на неї, добиватися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги в разі, якщо Україна стане жертвою акта агресії з використанням ядерної зброї. Однак, як показала практика наступних років, це були лише декларації, які ніхто не збирався виконувати. Позбавившись від ядерної зброї, Україна не отримала реальних гарантій безпеки. Великим державам необхідно було вирішити принципове для себе завдання – не допустити появи нового члена ядерного клубу [21, с. 19].

Група українських політиків і науковців застерігала державну владу про необхідність для України виваженого зовнішньополітичного курсу, який користується підтримкою населення всіх регіонів України [4]. Г. Крючков зазначав, що в умовах зростаючого геополітичного протистояння основних гравців на світовій арені, кожен з яких має свій погляд на Україну: Росія розглядає її як сферу своїх стратегічних інтересів, а США вважають відносини з нею «центральним питанням своєї національної безпеки», вірне вирішення цієї проблеми має воістину доленосне значення. Особлива актуальність її зумовлена тим, що Президент України В. Ющенко, виконуючи волю заокеанських господарів та спираючись на агресивні націонал-екстремістські кола в країні, вперто, не рахуючись із національними інтересами, ні з Конституцією та законами держави, ні з настроями в суспільстві та волею переважної більшості українського народу, нав'язує курс на втягування України в НАТО. Це робить вкрай необхідним усебічний розгляд становища України в сучасному світі, що динамічно розвивається і стрімко змінюється, можливі варіанти захисту її національних інтересів, забезпечення незалежності та безпеки [4, с. 28-29].

Фахівець у галузі інформаційних технологій М. Сенченко стверджує, що в міру загострення глобальної кризи зовнішній тиск на Україну наростає, особливо з боку Заходу, насамперед із Великої Британії та США. Основним його інструментом стали методи інформаційної війни. Їхнє застосування може призвести до зниження або втрати нашою Батьківщиною національного суверенітету, а можливо й до розпаду її на декілька квазінезалежних держав. Імовірна і втрата частини території, що може відійти, наприклад, до Польщі чи Румунії. Сьогодні ми спостерігаємо, як успішно проводиться стратегічна інформаційна агресія на свідомість частини українського суспільства, яке не помічає прагнення польських радників і сил, що їх підтримують, знову поневолити Західну Україну, як це було раніше. Аналітиками «Корпорації Ренд» (Rand Corporation) розроблено три сценарії ведення інформаційної війни проти України [17, с. 4].

Один із них мав назву «Річ Посполита» – секретний план відтворення об'єднаної польсько-литовської держави часів Люблінської унії з 1569 до 1795 р., під американським протекторатом. Нова конфедеративна структура має включати території Польщі, Литви, Західної України і Західної Білорусі. Цей процес мали завершити до 2010 р. Цей сценарій не реалізовано, але, як свідчить ситуація з входженням України в Європейський Союз, «ще не вечір». У 1992 р. «Корпорацією Ренд» був розроблений сценарій під назвою «Американське весілля». Цей сценарій дав змогу розробити основні майбутні альтернативи поведінки підібраного суб'єкта інформаційно-психологічного впливу. Для реалізації сценарію було відібрано В. Ющенка, створено навколо нього відповідне соціальне середовище, включаючи Кетрін Клер (Катерину Чумаченко). Поступово В. Ющенко перетворили на впливового політичного діяча. Інший сценарій американських спецслужб під назвою «Помаранчевий

майдан» (2004 р.), дав В. Ющенку можливість стати президентом України. Це була ретельно продумана операція з приведення до влади в Україні ставленика американських спецслужб. Інформаційний сценарій формування майбутніх подій в Києві «Помаранчевий майдан», який послужив основою для скидання режиму Л. Кучми, написаний у 2000 р. Джоном Маккінроем, відповідальним співробітником ЦРУ. Цей аналітик і спеціаліст у проведенні невидимих війн методом «культурної агресії», після успіху інформаційної операції в Сербії, став активно готувати сценарії захоплення влади в інших країнах, зокрема і в Україні. Після вдалих операцій авторський гонорар його становив 250 тисяч доларів [17, с. 4-5].

В. Ющенко, який заявляє, що він не допустив би анексії Криму Росією, своїми діями сприяв тому, що Румунія через Міжнародний суд в Гаазі позбавила Україну частини континентального шельфу біля о. Зміїного, що включає перспективні родовища вуглеводнів. Такі дії засвідчили слабкість держави Україна, вони показали, що в неї можна відібрати й інші території.

В умовах, коли зовнішні сили посилювали свій вплив в українському суспільстві, не залишилися в стороні від цих процесів і представники Росії, включаючи бізнес, дипломатію, спецслужби і ЗМІ, які прагнуть контролю за соціокультурним простором сусідніх держав. Відповідні органи влади Росії систематично відстежували соціальні настрої в українському суспільстві, особливо в Криму та на Донбасі. В кінцевому підсумку це вилилося в спробу реалізації на частині території України проекту «Новоросія».

На жаль, держава Україна не спромоглася запропонувати і реалізувати в Криму та на Донбасі проекти, які б на віки інтегрували населення цих територій в українське суспільство. Проблема інтеграції сукупності регіонів України в єдиний соціальний організм ніколи навіть не розглядалася її панівними колами. Навпаки, панівний клас України став уподібнюватися поганому танцюристу, якому якісь частини тіла заважають танцювати. Ще у 2010 р. Ю. Андрухович висловив думку про те, що Крим і Донбас заважають розвиватися Україні, думку, яка в умовах проведення антитерористичної операції на Донбасі стала популярною серед частини панівного класу України. Ю. Андрухович саме тоді чітко заявив: «якщо ще колись станеться таке чудо, що в Україні знову переможуть, умовно кажучи, помаранчеві, то треба буде дати можливість Криму і Донбасу відокремитися. Зараз вони цього не зроблять, бо сьогодні їхні сидять при владі в Києві» [6]. На підтримку своєї позиції він наводить такий аргумент: «наш проукраїнський політикум без цих двох регіонів на кожних виборах мав би понад сімдесят відсотків. Тобто була б така стійка проукраїнська більшість у парламенті, стійка проукраїнська влада і західний вектор був би поза дискусіями» [6].

З 2014 р. здійснюється «чудо», про яке мріяв Ю. Андрухович, – Україна втратила анексований Росією Крим, і втрачає частину Донбасу, на території якого розгорнувся збройний конфлікт. Ці трагічні події не можуть бути благом для національних інтересів українського народу, але можливо вони є благом для панівного класу України, який чверть століття веде суспільство шляхом економічної, соціальної, політичної і культурної деградації.

Панівні кола України, які протягом усього періоду незалежності жили «чужим розумом», так і не спромоглися виробити власну ефективну модель управління українським суспільством, яка б спиралася на фундаментальні інтереси життєдіяльності українського народу. Діюча модель державного управління здатна лише нещадно знищувати ресурси, що вкрай необхідні для життєдіяльності країни, а наслідком її функціонування є деіндустріалізації країни, маргіналізації та депопуляції населення. Відносини між панівними колами і народом України склалися подібно до ситуації на базарі, де син говорить батькові: «Кінчайте батько торгувати, бо скоро нічим буде здачі давати!». Наслідки названої моделі управління, за оцінкою канадського професора Я. Рабкіна, є процес демодернізації суспільства, в якому Україна випередила інші країни [18]. Панівні кола привели Україну до боргової залежності від міжнародних фінансових інституцій, а це означає для України шлях подальшої деградації та демодернізації, бо ресурсів для розвитку немає.

Панівний клас сучасної України своїми характерними рисами нагадує створений Великим Кобзарем образ безпорадності тих, хто керує країною:

«Якби ви вчилися так, як треба,

То й мудрість би була своя,

А то залізете на небо:

«І ми не ми, і я не я...» [20, с.200].

Відірваність панівних кіл від національних інтересів народу України проявляється в їхньому небажанні вивчати соціальні процеси і, впливаючи на них, розв'язувати соціальні суперечності, спиратися на історичний досвід українського народу, нести історичну відповідальність за його долю. Все це виявляє духовно-інтелектуальну неспроможність правлячих кіл інтегрувати все українське

суспільство в єдиний соціальний організм країни. Протягом усього періоду незалежності панівні кола України так і не спромоглися ані створити життєздатну в своїй інтегруючій сутності національну ідею, ані виробити привабливий для всіх регіонів України суспільно-політичний ідеал, ані реалізувати загальнонаціональні проекти, що спрямовують суспільство в постіндустріальне майбутнє і в такий спосіб консолідуєть його.

Філософи обґрунтували розуміння мудрості як позатеоретичної форми світоглядного філософського осмислення дійсності і розв'язання практичних питань на основі поєднання багатожиттєвого досвіду і розуму [11, с. 403].

Аналізуючи духовну мудрість як фактор духовної єдності суспільства, Г. Макушинська дійшла висновку: проблема, перед якою стоїть українське суспільство, полягає в тому, щоб воно самоідентифікувалось на основі знань про його історію, соціалізувалось і об'єдналось, виходячи з особливостей об'єктивного духу історичної мудрості пращурів, а не суб'єктивних конструкцій суб'єктів політичних партій. Вирішення проблеми консолідації – духовної єдності – українського народу вбачається в проведенні державної політики, яка б сприяла його самопізнанню, неможливого без того, щоб дати йому знання його власної історії, власного духу, власної мудрості, оскільки вона презентує цілісність народу і його духовності, є його суспільним буттям, яке має визначати індивідуальну свідомість нащадків [10, с. 12].

Науковці виявили загрози духовній єдності українського суспільства як чиннику національно-культурної ідентичності. П. Лісовський зазначає: за умов відсутності належних зрушень у соціально-економічному житті країни, ефективних успіхів у духовній сфері, інформаційно-культурна експансія створює в Україні загрозу втрати особистістю її національно-культурної ідентичності. У цьому процесі особливу роль відіграють Інтернет, реклама тощо, що поширюють цінності й ідеали «чужеземного» постіндустріального суспільства. Ці цінності поступово укорінюються в суспільній свідомості, особливо в ментальності молодшої генерації, створюючи фрагментарні, поверхневі соціокультурні стереотипи, орієнтовані на індивідуалізм і прагматизм. Перед українським суспільством виникає завдання – здійснити синтез властивих йому соціальних і культурних цінностей з новаціями сучасного способу життя. Тому на перший план виходять функції держави як основного соціального інституту, що створює базові передумови для доступу до культурних благ, що визначає «правила гри» у сфері духовного розвитку. Саме розробка духовного ресурсу українською державою в сфері соціальної політики та безпекотворення передбачає мудре сполучення регулятивно-обмежувальних заходів щодо культурної продукції інших країн із розвитком власного ринкового капіталу [9, с. 190].

М. Розумний зазначає, що рано чи пізно постане питання будівництва нашого спільного Українського Дому. «Тому вже нині нам треба подбати про деякі речі, які знадобляться у цьому будівництві. І які сьогодні ми фактично втрачаємо, оскільки віддаємо їх:

- Українську мову і національну культурно-історичну спадщину – професійним патріотам;
- Російську мову і спадщину Прокоповича, Гоголя, Юркевича, Короленка, Врубеля – Кремлю і «руському миру»;
- Святині і традиції нашого православ'я – Московському Патріархату;
- Ідею свободи і цінності людської гідності – корпорації грантодавців і грантоотримувачів;
- Здобутки вітчизняної науки, спорту, культури – адептам повернення в СРСР;
- Ідею європейської єдності – чиновникам Єврокомісії;
- Вітчизняну індустрію та інфраструктуру – мародерам;
- Славу наших перемог і біль втрат – спекулянтам і пройдисвітам;
- Державні інститути – торгашам і рекетирам» [14].

Народна мудрість в осмисленні сучасного українського суспільства полягає у відновленні єдності та формуванні цілісного соціального організму України. Що необхідно для втілення її в життя? Необхідно усвідомити всім громадянам України, яку роль у житті суспільства відіграють ті фактори, які З. Бжезінський позначає як «регенераційні ресурси» [1, с. 6]. Мислитель виділяє шість видів таких ресурсів, називаючи їх сильними сторонами США: загальна економічна міць країни, її інноваційний потенціал, демографічний динамізм, стрімка мобілізація, географічна база та привабливість демократії [1, с. 86]. Регенераційні ресурси України складає її демографічний, трудовий, освітній, науковий, промисловий, технологічний, інноваційний та духовний потенціал, що в сукупності є основою не лише модернізації, але й реінтеграції суспільства в єдиний соціальний організм країни. Питання полягає в тому, чи здатне українське суспільство до оздоровлення, чи може воно знайти в собі суспільно-політичні сили, які здатні оновити панівний клас та державну владу для того, щоб перейти зі шляху деградації і демодернізації на шлях суспільної модернізації та реінтеграції на основі національних регенераційних ресурсів.

Перспектива подальшого дослідження проблеми полягає в осмисленні ролі регенераційних ресурсів у забезпеченні переходу від демодернізації до поступального розвитку українського суспільства.

Список посилань

1. Бжезинский З. Стратегический взгляд: Америка и глобальный кризис / Збигнев Бжезинский; [пер. с англ. М.Н. Десятовой]. – Москва: АСТ, 2015. – 288 с.
2. Демографічна криза в Україні. Її причини та наслідки. Зб. матеріалів. – К.: Парламентське видання. – 450 с.
3. Дубровський М. Система і трансформації: Програмне забезпечення розвитку сучасного профспілкового руху в Україні / М. Дубровський, А. Андрущенко // Профспілки України. – 2002. – № 5. – С. 25-30.
4. Заявка на самоубийство: зачем Украине НАТО? / Г.К.Крючков, Д.В.Табачник, П.Н.Симоненко [и др.]. – К.: Довіра; Х.: Фоліо, 2009. – 445 с.
5. Збітнев Ю.І. Біла книга України або Вашингтонський консенсус в дії. Наслідки економічних реформ 1991-2001 років / Ю.І. Збітнев, М.І. Сенченко. – К.: ВД «Княгиня Ольга», 2003. – 250 с.
6. Климончук О. Андрухович: Якщо переможуть помаранчеві, то Криму й Донбасу треба дати можливість відокремитися // Четверта влада: інформаційно-аналітичний портал. 27.07.2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://4vlada.com/rivne/2251>
7. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці / Володимир Литвин. – К.: Абрис, 1994. – 495 с.
8. Лібанова Е. Ціннісні орієнтації та соціальні реалії українського суспільства / Елла Лібанова // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 120-136.
9. Лісовський П.М. Мудрість як феноменологічна якість людської діяльності в контексті української філософії / П.М. Лісовський // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво Гілея», 2016. – Вип. 105 (2). – С. 188-191.
10. Макушинська Г.П. Народна мудрість як фактор духовної єдності суспільства: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Ганна Павлівна Макушинська. – Запоріжжя, 2003. – 16 с.
11. Мудрість // Філософський словник / За заг. ред. В.І. Шинкарука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – С. 403.
12. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
13. Павловський М.А. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія). – К.: Техніка, 2001. – 312 с.
14. Розумний М. З чого нам будувати Україну? Дев'ять важливих речей // ONLINE.UA. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blogs.online.ua/rozumnij/post/666/z-chogo-nam-buduvati-ukrayinu-devyat-vazhlyvih-rechey/>
15. Семенюк-Самсоненко В. «Камо грядеші», Україно? / В.Семенюк-Самсоненко // Голос України, №132 (5132), 22 листопада 2011 р. – С. 3.
16. Сенченко Н.И. Общество истребления – стратегическая перспектива «демократических реформ». – Киев: ФОП Стебляк, 2013. – 320 с.
17. Сенченко М. Хто тягне Україну в Європейський Союз і з якою метою? / М. Сенченко // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 12. – С. 1-6.
18. Украина – это будущее европейской демодернизации. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newsvideo.su/video/6279862>
19. Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В. Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.
20. Шевченко Т. І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє // Шевченко Т. Поезії. У двох томах. – Т.1.. – К.: «Веселка», 1988. – С. 199-201.
21. Шульга М.О. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні. – К.: ТОВ «Бізнесполіграф», 2011. – 448 с.

References

1. Bzhezinskiy Z. Strategicheskiy vzglyad: Amerika i globalnyiy krizis / Zbignevev Bzhezinskiy; [per. s angl. M. Desyatovoy]. – Moskva: AST, 2015.-288 s.

2. Demografichna kryza v Ukraini. Yii prychnyny ta naslidky. Zb. materialiv. – K.: Parlamentske vydannia. – 450 s.
3. Dubrovskiy M. Systema i transformatsii: Prohramne zabezpechennia rozvytku suchasnoho profspilkovoho rukhu v Ukraini / M. Dubrovskiy, A. Andrushchenko // Profspilky Ukrainy. – 2002. – № 5. – S. 25-30.
4. Zayavka na samoubiystvo: zachem Ukraine NATO? / G.K.Kryuchkov, D.V.Tabachnik, P.N.Simonenko [i dr.]. – K.: DovIra; H.: FolIo, 2009. – 445 s.
5. Zbitniev Yu.I. Bila knyha Ukrainy abo Vashinhntonskyi konsensus v dii. Naslidky ekonomichnykh reform 1991-2001 rokiv / Yu.I. Zbitniev, M.I. Senchenko. – K.: VD «Kniahynia Olha», 2003. – 250 s.
6. Klymonchuk O. Andrukhovych: Yakshcho peremozhut pomaranchevi, to Krymu y Donbasu treba daty mozhlyvist vidokremytysia // Chetverta vlada: informatsiino-analitychnyi portal. 27.07.2010. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://4vlada.com/rivne/2251>
7. Lytvyn V. Politychna arena Ukrainy: Diiovi osoby ta vykonavtsi / Volodymyr Lytvyn. – K.: Abrys, 1994. – 495 s.
8. Libanova E. Tsinnisni orientatsii ta sotsialni realii ukrainskoho suspilstva / Ella Libanova // Ekonomika Ukrainy. – 2008. – № 10. – S. 120-136.
9. Lisovskiy P.M. Mudrist yak fenomenolohichna yakist liudskoi diialnosti v konteksti ukrainskoi filosofii / P.M. Lisovskiy // Hileia: naukovyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats / Hol. red. V.M. Vashkevych. – K.: «Vydavnytstvo Hileia», 2016. – Vyp. 105 (2). – S. 188-191.
10. Makushynska H.P. Narodna mudrist yak faktor dukhovnoi yednosti suspilstva: avtoref. dys. ... kand. filos. nauk: 09.00.03 / Hanna Pavlivna Makushynska. – Zaporizhzhia, 2003. – 16 s.
11. Mudrist // Filosofskiy slovnyk / Za zah. red. V.I. Shynkaruka. – 2-he vyd., pererob. i dop. – K.: Holov. red. URE, 1986. – S. 403.
12. Novyi kurs: reformy v Ukraini. 2010-2015. Natsionalna dopovid / za zah. red. V.M. Heitsia [ta in.]. – K.: NVTs NBUV, 2010. – 232 s.
13. Pavlovskiy M.A. Stratehiia rozvytku suspilstva: Ukraina i svit (ekonomika, politolohiia, sotsiolohiia). – K.: Tekhnika, 2001. – 312 s.
14. Rozumnyi M. Z choho nam buduvaty Ukrainu? Deviat vazhlyvykh rechei // ONLINE.UA. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://blogs.online.ua/rozumnij/post/666/z-chogo-nam-buduvati-ukrayinu-devyat-vazhlyvih-rechey/>
15. Semeniuk-Samsonenko V. «Kamo hriadeshi», Ukraino? / V.Semeniuk-Samsonenko // Holos Ukrainy, №132 (5132), 22 lystopada 2011 r. – S. 3.
16. Senchenko N.I. Obschestvo istrebleniya – strategicheskaya perspektiva «demokraticheskikh reform». – Kiev: FOP Steblyak, 2013. – 320 s.
17. Senchenko M. Khto tiahne Ukrainu v Yevropeyskyi Soiuz i z yakoiu metoiu? / M. Senchenko // Visnyk Knyzhkovoï palaty. – 2013. – № 12. – S. 1-6.
18. Ukraina – eto buduschee evropeyskoy demodernizatsii. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://newsvideo.su/video/6279862>
19. Ukrainske suspilstvo 1992-2013. Stan ta dynamika zmin. Sotsiolohichnyi monitorynh / Za red. d.ek.n. V. Vorony, d.sots.n. M.Shulhy. – K.: Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy, 2013. – 566 s.
20. Shevchenko T. I mertvym, i zhyvym, i nenarodzhenym zemliakam moim v Ukraini i ne v Ukraini moie druzhnieie poslaniie // Shevchenko T. Poezii. U dvokh tomakh. – T.1.. – K.: «Veselka», 1988. – S. 199-201.
21. Shulga N.A. Dreyf na obochinu. Dvadsat let obschestvennyih izmeneniy v Ukraine. – K.: TOV «Biznespoligraf», 2011. – 488 s.

СКВОРЕЦ В.А.

доктор философских наук, доцент,
заведующий кафедрой социологии Запорожского национального университета,
(г. Запорожье, Украина)
skvorets.v.o@gmail.com

МУДРОСТЬ НАРОДА – ПРЕДПОСЫЛКА ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЦЕЛОСТНОСТИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация

Статья посвящена осмыслению тех социальных процессов в современном украинском обществе, исторические последствия которых свидетельствуют о негативном характере влияния господствующего класса на жизнедеятельность социального организма страны. В условиях глобализации мировой экономики Украина оказалась под влиянием внешних сил, что содействовало формированию системы государственного управления, которая не способна обеспечить украинское общество ресурсами, необходимыми для нормального существования и развития страны. Правящий класс на протяжении всего периода независимости жил «чужим умом», оказался неспособным создать собственную эффективную модель управления украинским обществом. Вследствие этого в украинском обществе доминируют процессы общественной деградации и демодернизации. Народная мудрость в осмыслении жизни современного украинского общества состоит в поиске путей восстановления единства и формирования целостного социального организма страны. Гражданам Украины необходимо осознать роль в общественной жизни факторов, которые З. Бжезинский обозначает как «регенерационные ресурсы». В Украине эти ресурсы составляют ее демографический, трудовой, образовательный, научный, промышленный, технологический, инновационный и духовный потенциал, который в совокупности является основой не только модернизации, но и реинтеграции общества в единый социальный организм страны.

Ключевые слова: социальный организм страны, господствующий класс, социальные процессы, социальная деградация, демодернизация, народная мудрость, система государственного управления, регенерационные ресурсы.

SKVORETS V.

Honored Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Head of Sociology Department,
Zaporizhzhya National University, (Zaporizhzhya, Ukraine)
skvorets.v.o@gmail.com

PEOPLE'S WISDOM AS A PRECONDITION FOR RESTORING THE INTEGRITY OF THE UKRAINIAN SOCIETY

Summary

The article aims to interpret historical consequences of those social processes in modern Ukrainian society, which prove the negative effect of the ruling class on the country's social organism. The ruling class under the influence of external factors in a globalized world economy created a system of government unable to provide the Ukrainian society such the resources necessary for the country's decent existence and development. In the early 90s of the XX century the monetary model of economic reforms was pressed on Ukraine by external forces. It transformed the country into a debtor of international financial institutions. Political authorities of Ukraine showed such tendencies in internal policy as neglect of national interests and willingness to deprive society of the resources necessary for development.

Ukraine's top officials always depended on external forces thus ignoring long-term national interests in key social issues. It falls within the economic system, social sphere, technological state of production, law enforcement bodies, national security and defense, and foreign-policy activity in particular. L. Kravchuk's destructive policy provoked the resistance of Donbas miners and industrial enterprises in Eastern and Southern Ukraine. This social and political conflict caused the change of power in Ukraine. L. Kuchma, the next President of Ukraine, continued to ignore national interests of the Ukrainian people. It was quite obvious while joining the World Trade Organization, when Ukraine's government signed an agreement resulted in the loss of 4 million jobs. Industrial privatization was accompanied by deindustrialization of the country: 49% of

privatized enterprises were completely stopped. As a result of these reforms the number of employees in various sectors decreased by 2-3 times. The social structure of the population is dramatically changed with the number of poor people exceeding 70%.

The ruling class during the whole period of independence lived “an alien mind» thus failing to develop their own efficient model of social management. The current model of state government can only ruthlessly destroy resources that are essential for the life of the country. Its consequences are the country’s deindustrialization, marginalization and depopulation. As a result, social degradation and demodernization are dominant processes in the Ukrainian society.

Folk wisdom in understanding the life of modern Ukrainian society is to find ways of restoring the state unity and forming an integral social body of the country. Ukrainian citizens should understand the importance of factors – referred to as “regenerative resources» by Z. Brzezinski – in social life. In Ukraine they comprise its demographic, labour, educational, scientific, technological, innovative and intellectual potential. In total they are the basis not only for modernization, but also for reintegration into the consolidated social organism.

Key words: country’s social organism, ruling class, social processes, social degradation, demodernization, folk wisdom, system of government, regenerative resources.

УДК:316.472

ДОДОНОВА В.І.

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії

Донецького національного університету імені Василя Стуса
(м. Вінниця, Запоріжжя)

dodonovav@gmail.com

ФЕНОМЕН ДОВІРИ У ДЗЕРКАЛІ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

Анотація

У статті аналізується феномен довіри, його розуміння провідними сучасними соціологами, які пояснюють зміст завдяки трикутнику: соціальні ролі, соціальні очікування, соціальні статуси. Досліджується зв’язок із суміжними поняттями, а саме – віри, безвір’я, впевненості тощо. Вивчається сутність недовіри як антипода довіри, соціальні та історичні умови її виникнення в суспільстві. Теоретичний матеріал ілюструється даними соціологічних досліджень про стан довіри та недовіри в українському суспільстві.

Ключові слова: довіра, віра, безвір’я, впевненість, недовіра, соціальні інститути, соціальні ролі, соціальні статуси, соціальні очікування, соціалізація, секуляризація.

Функціонування суспільства – процес складний, нелінійний, який вимагає особливого рівня рефлексії від філософів, соціологів, економістів. Те, що економічна складова відіграє велику роль в житті соціального організму, ніхто сьогодні не заперечує, але й не абсолютизує. Однак, тільки на ній варто акцентувати всю увагу? Звичайно ж ні. Існує ціла система духовних феноменів – соціальних екзистенціалів, на яких ґрунтується суспільне життя, які визначають його конфігурацію в кожному соціумі по-різному.

Одним з таких екзистенціалів є феномен довіри, який одночасно виступає також і як цінність, і як чеснота, на якому будуються відносини всередині європейських держав і між ними. Більш того, сучасне суспільство з його непередбачуваністю минулого, неконтрольованістю сьогодення, невизначеністю майбутнього, з розмиванням простору безпеки, вимагає особливих культурних практик, серед яких і практика довіри.

Проблема довіри була в фокусі розгляду таких європейських мислителів як Г. Гроцій, Дж. Локк, І. Кант, Е. Дюркгейм. Довіра вивчалася ними в контексті «договірної» начала суспільних відносин. На початку ХХ століття ця проблема розроблялася в творчості М. Бердяєва, С. Франка, Б. Вишеславцева. Але в мейнстрімі гуманітаристики проблема довіри виявилася лише в 90-х роках минулого століття, коли стала предметом вивчення в різних сферах – в соціальній, політичній, економічній, психологічній. Вона розумілася як «соціальний капітал», як засіб, що забезпечує функціонування суспільства в роботах Е. Гідденса, Г. Дасгупти, Н. Лумана, А. Селігмена, С. Айзенштайда, Ф. Фукуями, П. Штомпки, Т. Ямагіши.